

MÜLTECİ-GÖÇMEN BELİRSİZLİĞİNDE İKLİM MÜLTECİLERİ

CLIMATE REFUGEES IN THE UNCERTAINTY OF BEING A REFUGEE OR MIGRANT

OlcaY ZİYA*

Özet: Küreselleşme ile birlikte göçün hedef aldığı alanlar farklılaşmaktadır. Özellikle kitlelerin uluslararası göç sürecindeki hareketliliğinin nedenleri mülteci hukukuna ve göç çalışmalarına konu olmaktadır. İklim değişikliği süreci ile ortaya çıkmakta olan doğal afetler büyük nüfus hareketliliğine ve kitlelerin toplu olarak yer değiştirmelerine yol açmaktadır. Söz konusu süreci anlamak için yapılan bilimsel çalışmalar, bu sürecin bilim ayağının olmasının yanında bir insani sorun olarak ortaya çıkmakta olduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında uluslararası kamuoyunun gündemini meşgul eden ve alışlagelmiş kitlesel göç sebeplerinden bağımsız yeni bir kavram ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan iklim mültecileri bu çalışmanın konusunu oluştururken, kavram uluslararası mülteci hukukunda kabul edilen tanımlamalar ve kavramlarla irdelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Uluslararası göç, iklim mültecileri, 1951 Sözleşmesi.

Abstract: The target areas of migration have been changing within globalization. Especially, the reasons regarding the movement of masses in the migration process have been subject to refugee law and migration studies. The natural disasters which come up because of the climate change result in large population movements and displacement of masses collectively. The scientific researches carried out to explain the mentioned process, indicate that it also comes out as a humanitarian problem apart from being a scientific case. From this perspective, a new concept independent of the standard mass migration reasons, and that attracts the attention of international public opinion, emerges. This concept, namely climate refugees, makes up the subject of this study and will be analyzed by the definitions and concepts acknowledged in international refugee law.

Key Words: International migration, Climate Refugees, 1951 Refugee Convention.

* Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Harp ve Harekat Hukuku Yüksek Lisans Programı mezunu, araştırmacı.

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren var olan göç olgusu, günümüzde de devam etmekte ve üzerinde durulması gereken önemli konulardan biri haline gelmektedir. Kişilerin gelecek yaşantılarının bir bölümünü ya da tamamını geçirmek üzere bir yerleşim biriminden diğerine yerleşmek üzere yapmış oldukları yer değiştirme olayı olarak ifade edilen göç kavramı, dinamik özelliğiyle devamlılık arz etmektedir¹. Göç, insanın doğal yaşama alanından zorlayıcı sebeplerle (istemli/istemli) olarak kopması sonucu ortaya çıkan bir olgudur². Çalışmanın konusunu, söz konusu zorlayıcı sebeplerden biri olan iklim değişimi ve çevresel nedenlere dayalı göç oluşturmaktadır. Bu göç şeklini yaşayan kişilerin tanımlanması, bu kişilerin uluslararası korumadan yararlanıp yararlanamayacakları, bu kişilerin mülteci-göçmen ikilemi tartışmaları irdelenecektir.

Uluslararası boyutta gerçekleşen kitlesel göç, çeşitli nedenlere bağlanmaktadır. Ekonomik ve politik sebeplerin uzun yıllardır tartışılmasının ardından, küresel iklim değişimi sorunu sebebiyle insanların göç etmesi de yeni bir tartışma alanı doğurmuştur. Çevresel bozulma ve doğal afetler yüzünden göç eden insanların sayısı her geçen gün artmaktadır. Çevresel nedenlerden kaynaklanan bu tarz göç, diğer göç tipolojilerinden farklı olarak kavramsal ve hukuki anlamda yeni gelişmekte olan bir alandır.

1. İKLİM MÜLTECİLERİ KİMDİR?

Çölleşme, seller, kuraklaşma, tsunami gibi felaketlerin, çevre sorunlarının neden olduğu insan göçü hareketine iklim göçü denilmektedir. Erozyon, çölleşme, ormansızlaşma, hava ve su kirliliği, su baskını gibi çevresel değişikliklerin, seller volkanlar, toprak kaymaları ve depremler gibi doğal felaketlerin ve sanayi kazaları, radyoaktivite gibi insan kaynaklı felaketlerin yerinden ettiği insanlar “çevresel mülteci-

¹ Öztaş, Cemal/Zengin, Eyüp, *Göç ve Azerbaycan: Bir İnsanlık Dramu Olarak Azerbaycan'da Mülteciler Sorunu*, Uluslararası Göç Sempozyumu (8-11 Aralık 2005), İstanbul Zeytinburnu Belediyesi 2005, s. 65.

² Gürel, Sümer, *Türkiye'de Göç ve Bütünleşme Sorunsalı*. Bağlam Yayınları, İstanbul 2001, s. 132-133.

ler” olarak tanımlanmaktadır³. İklim mültecileri kavramı, günümüzde yaşanan küresel ısınma ve iklim değişikliği ile bağlantılı olarak yerinden olan insanları ifade etmektedir⁴. 1980’li yıllarda çevre sorunlarına yönelik ilginin ve araştırmaların artmasıyla, çevre sorunları ortasında kalan ve mücadele eden insan unsuru da incelenmeye başlanmıştır.

Hinnawi’ye göre, çevresel mültecileri, belirgin bir çevresel bozulma (doğal ve / veya insan ürünü) nedeniyle varlıklarının tehlikeye girdiği, geçici veya kalıcı olarak, geleneksel yaşam terk etmek zorunda kalan bu insanlar / ya da ciddi şekilde yaşam kalitesini etkilediği için geleneksel yaşamlarını terk etmek zorunda kalan kimseler olarak tanımlamaktadır. 1985 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından hazırlanan rapor bu tanımlamayı kabul etmiştir⁵. Myers bu tanımlamayı 1995’te güvenlik çerçevesinde (hem kişi güvenliği, hem devlet güvenliği) değerlendirirken; kuraklık, çölleşme, tropik fırtınalar, seller gibi çevresel faktörleri tanımlamaya dahil etmiştir. 1995 yılında çevresel faktörler yüzünden 25 milyon insan yerinden olduğu, 2010 itibariyle bu sayının 50 milyonu bulacağı belirtilmiştir⁶. Günümüzde ise söz konusu rakamlarda önemli farklılıklar mevcuttur. Özellikle Afrika’nın güneyinde ve doğu Asya’da, Pasifik’te on milyonlarca insanın, çevresel faktörler nedeniyle yerinden olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu ve 2050 yılına dek 200 milyon kişinin iklim mültecisi olabileceği endişesi taşımaktadır⁷.

Tanımlar çevresel mültecinin, özellikle çevresel nedenler, toprak kaybı ve bozulması ve doğal afetler nedeniyle yerinden olan bir kişi olduğu yönünde yorumlanabilmektedir. Zorunlu göç çerçevesinde

³ Castles, Stephen/ Miller, Mark, *Göçler Çağı, Modern Uluslararası Göç Hareketleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008, s. 146.

⁴ Literatürde zaman zaman iklim mültecileri kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılan, çevresel mülteciler aslında daha geniş bir kavram olarak, depremler, volkanlar gibi doğal afetler nedeniyle yerinden olan insanları da kapsamaktadır. Ancak bu çalışmada iklim mültecileri terim olarak tercih edilmiştir.

⁵ Kolmannskog, Vikram Odedra (2008), “Future Floods of Refugees: A Comment on Climate Change, Conflict and Migration” web: http://www.nrc.no/arch/_img/9268480.pdf, Erişim Tarihi: 10.12.2010.

⁶ Myers, Norman (2005), “Environmental Refugees: An Emergent Security Issue”, web: http://www.osce.org/documents/eea/2005/05/14488_en.pdf, Erişim Tarihi:11.12.2010.

⁷ TRT (2009). “Küresel Isınma İklim Mültecileri Yarattı”. web: <http://www.trtdari.com/Haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=f28e4369-93ad-4b84-a42e-b81b7f18ee0>, Erişim Tarihi: 11.12.2010.

ve istem dışı/gönülsüz olarak yaşanan bu süreç uluslararası hukukta mülteci ve göçmen kavramlarıyla benzer niteliktedir. Gelişmekte olan bir kavram olarak iklim mültecileri, mülteci ve göçmen kavramları ile karşılaştırılacak ve statüsü tartışılacaktır.

2. MÜLTECİ VE GÖÇMEN ARASINDAKİ FARKLAR

1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ne (1951 Sözleşmesi) göre mülteci "*ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs*"lar olarak tanımlanmaktadır⁸.

Göçmen, genellikle ekonomik nedenlerle veya içinde bulunduğu sosyal ortamın hoşnutsuzluğu nedeniyle kendi ülkesini gönüllü olarak terk ederek başka bir ülkeye yasal veya yasadışı yollarla giden, orada yaşayan yabancıdır. Özellikle ekonomik refah için veya sosyal koşulları daha rahat olan bir ülkede yaşamak için ülkelerinden göçmenlere ekonomik göçmenler denmektedir. Ekonomik göçmenler, mültecilik statüsünden yararlanamamaktadırlar. Yabancı statüsünde ilgili başvurular yapılarak iltica edilebilir; ancak bunun kabulü, göçmenlikle ilgili ve mültecilikle ilgili tasarruf, o ülkenin iç hukukundaki düzenlemelerle ilgili bir durumdur.

Mültecilik ile göçmenlik arasında bir takım farklar bulunmaktadır. Bu farklar sebep, maksat, vasıta/olanak gibi unsurlar çerçevesinde şekillenmektedir. Sebep açısından mülteciler mal varlıklarını geride bırakarak, korku ve yaşama hakkına gelebilecek bir zarar neticesinde güvenli bir ülkeye iltica etmekte iken; göçmenler ise, ekonomik anlamda daha rahat yaşamak amacı ile göç etmektedirler. Niyet açısından mülteciler korku, baskı gibi zorlayıcı sebepler neticesinde zorunlu

⁸ Türkiye Temsilciliği, BMMYK, *Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler*. Damla Matbaası, Ankara1998, s. 68.

olarak ülkelerinden göç ederken; göçmenler daha iyi yaşama koşulları için gönüllü olarak göç etmektedirler. Vasıta/olanak bakımından mülteciler zorlayıcı koşullar nedeniyle ani yer değişikliği yapmak durumunda oldukları için zorlu şartlarda yolculuk yaparlar; göçmenlerin ise göç etmelerine ilişkin olanaklar daha fazladır. Mülteciler göç eyleminde bulunurken bu eylemde bulunmalarının sebebi haklı bir korku içinde olmaları ve tabiiyetinde oldukları ülkenin korumasından yararlanamamalarıdır. Bu nedenle genellikle göçü kolaylaştıracak resmi belgelere sahip değillerdir. Ancak göçmenler⁹ kendi ülkelerindeki korumadan yararlanmakla beraber bu korumanın sosyal ve ekonomik koşullardan dolayı yetersiz olduğuna kanaat getirip göç eden kişiler olmaları sebebiyle mültecilere oranla göçlerini kolaylaştıracak resmi belgelere nispeten sahiptirler¹⁰. Ekonomik nedenlerle göç eden göçmenler, mülteci statüsü için gerekli olan statüye uygun olmadıkları için, 1951 Sözleşmesi ile tanınan haklardan ve uluslararası korumadan yararlanamamaktadırlar¹¹. Mültecilerle göçmenler arasındaki bu farklara bakıldığında kimlerin mülteci, kimlerin göçmen olduğunu söylemek kolay gibi görünse de; uygulamalara gelindiğinde bunun ayrımı zaman zaman zorlaşmaktadır. Bunun sebebi insanların yaşam haklarına hanel getirebilecek unsurların ekonomik ve sosyal şartları da içerisinde barındırır hale gelmesidir. Bu sebeple 1951 Sözleşmesinde tanımlanan mülteci tanımlamasının unsurlarının uygulamada daha geniş bir kitleyi kapsayabilecek hale geldiği aşikârdır.

Mülteci ve sığınmacı, göçmen kişidir. Ancak her göçmen kişi sığınmacı ve mülteci değildir. Kimi yerlerde göçmenlik ile mültecilik kavramlarının karmaşıklaştığını görmekteyiz. Mültecinin kimler olabileceğini ve göçmenden ayrımını daha iyi anlayabilmek için en temel mülteci tanımı olan 1951 Sözleşmesi'ndeki tanımının unsurları irdelenmelidir.

⁹ Göçmenler; legal(yasal), kaçak göçmenler olarak iki hukuki zemine oturtulmaktadır. Resmi belgelerin varlığı yokluğu, göç ettikleri ülkelerdeki hukuki düzenin bu kişileri kabul edip etmemesi veya haberdar olup olmaması durumları bu kategoriyi etkilemektedir. Ancak bu ayırım ve ilgili detaylı bilgi bu çalışmanın dışında kalmaktadır.

¹⁰ Atayün, Yurt, *Mülteciler Sorununa Sosyolojik Bir Yaklaşım: Van Örneği*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Van 2002, s. 8.

¹¹ Jastram, Kate, BMMYK, *Mültecilerin Korunması: Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi*: Damla Matbaası, Ankara 2001, s. 41.

“Zulme uğramaktan haklı nedenlerle korkan” ibaresinde iki unsur bulunmaktadır: “zulüm” ve “haklı nedenlerle korku”. Sözleşme de zulümden ne anlaşılması gerektiği açıkça belirtilmemiştir. Ancak söz konusu olabilecek “zulüm”den bir ülkeden terk-i diyar edilmesine varacak nitelikte bir korku mahiyetinde olması gerektiği anlaşılmaktadır. “Korku”dan öznel bir duygu olmasının etkisiyle ne anlaşılması gerektiği de net değildir. Ancak, “zulüm” durumunda her kişinin “korku” hissine kapılabileceği ve buna karşılık sergileyeceği davranışın o yerden kaçma eylemi olabileceği (karinesine varılabılır) düşünülebilir. Zamana ve mekâna göre göreceli/göreceli olan/olabilen/olabilecek “zulüm” kavramı, insan hakları ihlalleriyle doğru orantılı şekilde gelişmeye müsait bir yapıdadır. Bu durum kavramın tanımlanmasını güçleştirmekte ve tanımın ucunun açık olmasına yol açmaktadır¹².

Tanım irdelendiğinde zulmün beş nedeni bulunmaktadır: ırk, din, tabiiyet, belirli bir sosyal gruba mensubiyet, siyasi düşünceler. Tanımda her ne kadar zulmün kaynağı veya haklı korkudan kaynaklanan zulüm bu nedenlere bağlansa da içeriğinin genişliği durumlar çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Zulmün ırka dayalı yapıldığı unsur incelendiğinde 1951 Sözleşmesi’nde “ırk” kelimesinin irdelenmediği, tanımlanmadığı görülmektedir. 1965 tarihli Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşmesi’nin ilk maddesinde “ırk, renk, soy ya da ulusal ya da etnik kökene” dayandırılarak anlaşılmaktadır¹³. Herhangi bir ırka dayanma durumu, mülteci statüsü kazanmak için yeterli olmamaktadır. Irk unsuru tanımdaki diğer unsurlarla birlikte veya onlarsız olabilmesiyle belirli bir baskı ve zulümle bir araya geldiğinde statü kazandırabilmektedir.

Sığınma anlayışının en temelinde bulunan tarihin en başlangıcından itibaren ilticaya sebep olan unsur din sebebiyle yapılan zulümdür. 1951 Sözleşmesinin ortaya çıktığı süreç dine ve inançlar temelli zulüm ve baskının yoğunlaştığı İkinci Dünya Savaşı sonrası olmuştur. Bu sebeple bu unsur o dönem itibarıyla oldukça etkin bir unsur olmuştur.

¹² Çiçekli,Bülent, *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*, Seçkin Yayınları, Ankara2009, s. 52.

¹³ Türkiye Temsilciliği, BMMYK, s. 237.

Dünyada din temelli baskı ve zulüm devam etmektedir. Bu ister ibadet şekliyle yapılan baskı olsun, ister dinsel bir topluluğa ait olmayla ilgili olsun, ister bireysel, ister topluluk halinde olsun zulüm sebebi olarak ağırlığını korumaktadır.

Milliyet (tabiiyet) sözcüğünden etnik temel anlaşılmaktadır. Geniş olarak ırk ile eş anlamlı kullanılabilmektedir. Ancak burada daha çok azınlık/çoğunluk kavramlarıyla ilişkilendirilmektedir.

Belirli bir sosyal gruba mensubiyet unsuru diğer unsurlar gibi tanımlanmamıştır. Kadınlar, eşcinseller, bir takım meslek grupları, aşiretler vb bir takım sosyal statüler bu unsur dahilinde değerlendirilebilmektedir. Bu unsuru taşıyan kişilerin politik tercihleri, genelinin sahip olduğu ırk, din gibi unsurlar belirli durumlarda baskı ve zulüm için yeterli olabilmektedir.

Birçok uluslararası sözleşmede siyasi düşüncelerin özgürce ifade edilmesi, düşünce özgürlüğü gibi haklar düzenlenerek, güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Siyasi hakların kullanılmadığı, menşe devletindeki hükümetle fikirlerinin uyuşmaması sebebiyle baskı ve zulme uğramak söz konusu olabilmektedir. Mülteci statüsü belirleyenler bu unsuru da dikkate almaktadırlar¹⁴.

3. İKLİM MÜLTECİLERİNDE STATÜ SORUNU

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (United Nations Climate Change Framework Convention-UNCCFC) göre, iklim değişikliği "*karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan bir değişiklik*"¹⁵ demektir¹⁶. İklim değişikliğinin etkileri çeşitli şekillerde kendini göstermektedir¹⁷.

¹⁴ Goodwin-Gill, Guy S. / McAdam, Jane, *The Refugee In International Law*, Oxford Yayıncılık, New York 2007, s. 71-89.

¹⁵ Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS), madde 1-Tanımlar.

¹⁶ Arıkan, Yunus, *Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü*. Bölgesel Çevre Merkezi Yayınları, Ankara 2006, s. 9.

¹⁷ Küresel ısınmanın etkisiyle sıcaklığın artması sonucu topraklar daha az

İklim değişikliğinin nedenlerinin analiz edilmesi ve doğuracağı sonuçların öngörülmesi çok önemlidir. Ancak bu durumun insanlar açısından doğuracağı sonuçlara yeterli önem verilmemektedir. Söz konusu öngörü iklim değişikliğinin insanlar açısından doğuracağı sonuçlara yönelik müdahaleler ve önlemler bağlamında uluslararası toplumun üzerinde durması gereken bir konudur.

İklim değişikliği, bu değişikliğin yansıdığı (seller, fırtınalar, kuraklık gibi), pek çok kişinin geçimini ve güvenliğini etkilemeye, gelir farkını ve eşitsizlikleri arttırmaktadır. Geçtiğimiz yirmi yılda, yaşanan doğal afetlerin sayısı yılda yaklaşık 200'den 400'ün üzerine çıkarak ikiye katlanmış olup, yaşanan her 10 doğal afetten 9'unun iklimle ilgili olduğu ifade edilmektedir¹⁸.

Ülkelerinde Yerinden Olmuş Kişilerin İnsan Hakları Genel Sekreterliği Temsilcisi, Walter Kälin, iklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkacak en az beş senaryo tespit etmiştir:

- Hidrometeorolojik afetler (seller, kasırgalar/tayfunlar/siklonlar, toprak kayması (heyelan) gibi),
- Devletler tarafından insanların yaşaması için riskli ve tehlikeli bölge olarak kabul edilen bölgeler;
- Çevrenin bozulması ve yavaş yavaş yaklaşan afetler (örneğin suya erişimin azalması, çölleşme, tekrarlayan su baskınları (seller), kıyıya yakın tatlı su kaynaklarına tuzlu su karışması gibi);
- Küçük ada devletlerinin sular altında kalabilme olasılığı,

---

verimli hale gelmektedir. Bu durum kentleşme hızını arttırabilmektedir. Ancak böylesi bir durum kıt kaynakların dağılımındaki adaletsizliği arttırabileceği öngörülmektedir. Sıcaklığın artmasının sonucunda kuraklığın artması ve bulaşıcı hastalıkların artması beklenmektedir. Bu durumun devletler arasındaki ilişkilere çatışma şeklinde yansımaya olası olduğu değerlendirilmektedir.

¹⁸ Holmes, John (2008), *Opening remarks by Sir John Holmes, Under-Secretary General for Humanitarian Affairs and Emergency Relief Coordinator at the DIHAD 2008 Conference*, web: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/YSAR-7DHL88?OpenDocument>, Erişim Tarihi: 09.12.2010.

- İklim değişikliği sebebiyle zorunlu ve hayati kaynakların (örneğin su ve gıda gibi) azalmasının tetiklediği silahlı çatışmalar¹⁹.

İklim değişikliği süreci nüfus hareketliliğine iki şekilde yansımaktadır: kısa süre nüfus hareketliliği ve uzun süre nüfus hareketliliği. Kısa süre içerisinde kasırgalar, seller, depremler, dev dalgaların olduğu tsunamiler etkisiyle nüfus hareketliliğinin ani, acil ve kısa sürede gerçekleşmesi bakımından değerlendirilmektedir. Uzun süre nüfus hareketliliğinde ise nüfus hareketliliği uzun süre içerisinde yayılmaktadır. Öngörülen çevresel bir felaket durumunda devletler, insanları uyarmakta ve o bölgeden ayrılmayı teşvik etmektedir²⁰.

Kısa ve uzun sürede olan nüfus hareketliliğinde insanlar felaketin olduğu devletin²¹ içerisinde güvenli yerlere kaçabileceği gidebileceği gibi, uluslararası sınırlara doğru (kimi zaman sınırları da aşır) kaçabilir, sığınabilirler. Kendi devletleri içerisinde güvenli yerlere sığındıkları zaman bu kişilerin mülteci hukukuna göre statüsü ülkesinde yerinden edilmiş kişiler (Internally Displaced Persons/People-IDP) olur. Ülkelerinden yerinden edilmiş kişiler Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği'nin ilgi alanında olan kişilerdir ve asgari düzeyde uluslararası korumadan yararlanabilmektedirler²². Ancak çevresel bir felaket nedeniyle uluslararası sınırlarda büyük nüfus hareketliliği olduğunda veya bu nüfus uluslararası sınırları aştığında bu insanların hukuki statüsü olmadığı görülmektedir. Uluslararası mülteci hukuku çerçevesinde bu kimselere mülteci statüsü verilmemektedir. Mülteci statüsü verilmediği için uluslararası korumadan yararlanamamaktadırlar. Bu insanlara devletler nezdinde göçmen de denilmemektedir. Bu yüzden "belirsiz" bir statüye sahiptirler.

¹⁹ Kälın, Walter (2008), *The Climate Change-Displacement Nexus*, web: http://www.brookings.edu/speeches/2008/0716_climate_change_kalin.aspx, Erişim Tarihi: 17.02.2012.

²⁰ Kolmannskog (2008).

²¹ Münferit hadiseler dışında, bu hareketliliğin yaşanan devlet olduğu varsayılmaktadır.

²² 1951 Mülteci Sözleşmesi tanımına uyan kişilere ek olarak, "yaygın şiddet ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı yaşamları, güvenlikleri ya da özgürlükleri ciddi bir tehdit altında olduğu için korku duyan" kişiler de yetki alanı dâhilindedir.

İklim değişikliğinin insanlar üzerindeki bir başka olumsuz etkisi de devlet açısından ortaya çıkmaktadır. Devletin unsurlarından olan toprak parçası çevresel bir felaket nedeniyle ortadan kalktığı zaman, bu insanların vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları bir hukuki devlet varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği uluslararası hukukta yaşanmakta olan bu kişilerin vatansız olarak kabul edilip edilmeyecekleri bir tartışma konusudur^{23 24}.

1951 Mülteci Sözleşmesindeki mülteci tanımlaması iklim değişikliği nedeniyle uluslararası sınırları geçmiş insanlar için uygulanabilir değildir. Bu sınırı aşan hareketin mecburiyetten gerçekleşmesi ve bu gibi hareketlerin tanımlanması mülteci tanımının genişletilmesi çerçevesinde değerlendirilebilecek bir kriterdir.

SONUÇ

İklim mültecileri kavramının tanımlanması tartışmaları da beraberinde getirmektedir. 1951 sözleşmesinde tanımlanan “mülteci” terimine, Sözleşme ile açık bir şekilde çerçeve çizilmiştir. Bu çerçeve sebebiyle sınırlı bir içeriğe ve “insan yapımı” bir “zulüm” içeriğine sahiptir. Bununla birlikte 1951 Sözleşmesinde yer alan tanımlamaların, günümüzün değişen dünyasında artık yetememekte, uluslararası korumanın ihtiyacını karşılayamamaktadır. Çünkü sözleşmedeki “zulüm”ün içeriği değişmekte, çeşitlenmekte ve insan üstü bir hale gelmektedir. Birleşmiş Milletler özellikle yerinden edinmiş kişilere karşı çalışmalar yapıyor olmasına rağmen, iklim mültecileri ve bu kavramın içeriği ile ilgili teorinin ötesinde uluslararası bir çerçeve ortaya konmalıdır.

Deniz seviyesinin yükseldiği büyük doğal afetlerin yaşanması sonucunda milyonlarca insan evleri, yiyecekleri ve buna benzer hiçbir

²³ Örneğin Maldivler, Vanuatu ve Tuvalu gibi ada ülkelerinin kıyıları sular altında kalmaya başlamıştır. Ada devleti Tuvalu'nun nüfusunun dörtte biri Yeni Zelanda'ya göç etmiştir. Aslında Tuvalu devleti, halkını göçe zorlayarak, onların güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. (ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.trtdari.com/Haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=f28e4369-93ad-4b84-a42e-b81b7f18ee01>) Hollanda gibi İskandinav devletler de deniz seviyesinin yükselmesi sorunuyla karşı karşıyadılar. Gelecekte bu devletlerin toprak unsurlarının kaybolmasıyla hukuki varlıklarının sorgulanabileceği düşünülmektedir.

²⁴ Kälın (2008).

kaynağı olmadan (olmaksızın yerlerinden oldular. Bu insanlar yeni evleri ve yeni hayatlar için sığınmacı konumuna düştüler ancak uluslararası yardım bu insanlara koruma sağlayabilir mi tartışması devam ederken, büyük kitleler halinde hareket eden iklim mültecilerinin sayısının mülteci sayısından fazla olabileceği gözden kaçmamalıdır. Bu bağlamda, çevresel faktörler nedeniyle evini terk eden kişiler, “doğal zulüm”den kaçmaktadırlar. Bu özellikleri sebebiyle “sığınma arayan kişi” konumundadırlar. Uluslararası toplumun külfet paylaşımı ve yardım gibi sorumlulukların yerine getirilmesinin yanında uluslararası koruma kapsamına iklim mültecilerini de almalıdır.

KAYNAKLAR

- Arıkan, Yunus, *Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü*, Bölgesel Çevre Merkezi Yayınları, Ankara 2006.
- BMMYK, Türkiye Temsilciliği, *Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler*, Damla Matbaası, Ankara 1998.
- Castles, Stephen/Miller, Mark, *Göçler Çağı, Modern Uluslararası Göç Hareketleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008.
- Çiçekli, Bülent, *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*, Seçkin Yayınları, Ankara 2009.
- Guy S. Goodwin-Gill/McAdam, Jane, *The Refugee In International Law*, Oxford Yayıncılık, New York 2007.
- Gürel, Sümer, *Türkiye’de Göç ve Bütünleşme Sorunsalı*. Bağlam Yayınları, İstanbul 2001.
- Holmes, John, (2008, Nisan 8). *Opening remarks by Sir John Holmes, Under-Secretary General for Humanitarian Affairs and Emergency Relief Coordinator at the DIHAD 2008 Conference*, Aralık 9, 2010 tarihinde <http://www.reliefweb.int>: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/YSAR-7DHL88?OpenDocument> adresinden alındı.

- Jastram, Kate, BMMYK, *Mültecilerin Korunması: Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi*, Damla Matbaası, Ankara 2001.
- Kälin, Walter, (2008), *The Climate Change-Displacement Nexus*. 17.02.2012 tarihinde http://www.brookings.edu/speeches/2008/0716_climate_change_kalin.aspx adresinden alındı.
- Kolmannskog, Vikram Odedra, (2008, Nisan). *Future Floods of Refugees: A Comment on Climate Change, Conflict and Migration*. Aralık 10, 2010 tarihinde [www.nrc.no: http://www.nrc.no/arch/_img/9268480.pdf](http://www.nrc.no/arch/_img/9268480.pdf) adresinden alındı.
- Myers, Norman, (2005), *Environmental Refugees: An Emergent Security Issue*. 12.11.2010 tarihinde [www.osce.org: www.osce.org/documents/eea/2005/05/14488_en.pdf](http://www.osce.org/documents/eea/2005/05/14488_en.pdf) adresinden alındı.
- Öztaş, Cemal / Zengin, Eyüp, *Göç ve Azerbaycan: Bir İnsanlık Dramı Olarak Azerbaycan'da Mülteciler Sorunu*, Uluslararası Göç Sempozyumu, Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul 8-11 Aralık 2005.
- TRT, (2009 12 01), *Küresel Isınma İklim Mültecileri Yarattı*, 11.12.2010 tarihinde [/www.trtdari.com: http://www.trtdari.com/Haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=f28e4369-93ad-4b84-a42e-b81b7f18ee01](http://www.trtdari.com/Haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=f28e4369-93ad-4b84-a42e-b81b7f18ee01) adresinden alındı.